

Par Valsts prezidenta aizvietošanu (Latvijas Republikas Satversmes 52. pants)

12. SAEIMAS JURIDISKĀS KOMISIJAS DARBA GRUPA VALSTS
PREZIDENTA PILNVARU UN IEVĒLĒŠANAS KĀRTĪBAS IZVĒRTĒŠANAI
2017.GADA 24.JANVĀRIS (SAEIMA, SAEIMAS BUDŽETA UN FINANŠU (NODOKĻU)
KOMISIJAS SĒŽU ZĀLE)

Latvijas Republikas Satversme

52. Ja Valsts prezidents atsakās no amata, nomirst vai tiek atsaukts, pirms viņa amata laiks izbeidzies, Valsts Prezidenta vietu izpilda Saeimas priekšsēdētājs, kamēr Saeima izvēl jaunu Valsts Prezidentu. Tāpat Saeimas priekšsēdētājs izpilda Valsts Prezidenta vietu, ja pēdējais atrodas ārpus valsts robežas vai citādi aizkavēts izpildīt savu amatu.

Valsts prezidenta vietas izpildīšanas regulējuma nepieciešamība demokrātiskā valstī

Valsts prezidents kā ikviena persona noteiktās situācijās subjektīvu vai objektīvu iemeslu dēļ var būt aizkavēts izpildīt savu amatu, taču, lai šajā aizkavējuma laikā netiktu apdraudēta valsts un tās citu institūciju funkcionēšana, valstu normatīvajos aktos tiek paredzēta kārtība, kādā tikmēr tiks izpildīti valsts augstākās amatpersonas pienākumi.

Satversmes 52.pants min piecus gadījumus, kad Latvijas Valsts prezidenta vietas izpildīšanas pienākumu uz laiku ir jāuzņemas Saeimas priekšsēdētājam:

- 1) Valsts prezidenta atteikšanās no amata;
- 2) Valsts prezidenta nāve;
- 3) Valsts prezidenta atlaišana Satversmes 50. un 51.panta kārtībā;
- 4) Valsts prezidenta atrašanās ārpus valsts robežām;
- 5) Valsts prezidents ir citādi aizkavēts izpildīt savu amatu.

Valsts prezidenta aizstāšanas nepieciešamība

Satversmē nostiprināts princips, ka Valsts prezidenta vietas izpildīšana Saeimas priekšsēdētāja personā ir iespējama vienīgi objektīvi noteiktās situācijās uz noteiktu laiku.

Visbiežākais iemesls, kad Valsts prezidenta vietu izpilda Saeimas priekšsēdētājs, ir Valsts prezidenta došanās uz ārvalstīm vai atvaļinājums.

Valsts prezidenta nāves gadījumā vai gadījumā, kad Valsts prezidents tiek atsaukts vai atsakās no amata, ir izsludināmas jaunas Valsts prezidenta vēlēšanas, un šajos gadījumos ir nosakāms paredzamais Valsts prezidenta vietas izpildīšanas termiņš.

Vairums valstu, t.sk. Latvija, nenosaka, cik ilgi var turpināties prezidenta nespēja pildīt amata pienākumus, un, kad jau būtu izsludināmas jaunas prezidenta vēlēšanas. Dažas valstis gan savās konstitūcijās noteiktības nolūkos nosaka konkrētu termiņu, kuram iestājoties ir jāievēl jaunu Valsts prezidentu.

Valsts prezidenta vietas izpildītājs I

Saeimas Juridiskais birojs 1994. gadā Saeimas Prezidija uzdevumā ir analizējis regulējumu par Valsts prezidenta vietas izpildīšanas kārtību un norādījis, ka Saeimas priekšsēdētājs personiski ir vienīgais, kas ir tiesīgs aizvietot Valsts prezidentu, un to nevar darīt nedz Saeimas priekšsēdētāja biedrs Saeimas priekšsēdētāja prombūtnē, nedz cita Saeimas vai Ministru kabineta amatpersona.

Valdības vadītājs nedrīkstētu izpildīta Valsts prezidenta vietu, jo tiktu izjaukts divu konstitucionālo orgānu aizvietošanas kārtība un apdraudēta valsts iekārtas funkcionēšana.

Lai arī tieša pilnvarojuma Valsts prezidenta vietas izpildīšanai Saeimas priekšsēdētāja biedram nav, praksē konstatējami gadījumi, kad Valsts prezidenta funkcijas pildījis arī Saeimas priekšsēdētāja biedrs [\(piemēram, likumu izsludināšana\)](#).

Valsts prezidenta vietas izpildītājs II

Atšķirībā no Satversmes, daudzas valstis savās konstitūcijās noteikušas divpakāpju prezidenta aizstāšanas secību, paredzot kārtību, kā tiks izpildīti prezidenta pienākumi gadījumā, ja arī prezidenta aizvietotājs nespēj veikt šos pienākumus.

Demokrātiskā, tiesiskā valstī suverēna griba ir augstākā, un izņēmuma gadījumos, kad valsts pastāvēšana varētu tikt apdraudēta un Valsts prezidenta vietu nevar izpildīt Saeimas priekšsēdētājs, tad Valsts prezidenta vietu būtu jāpilda Saeimas priekšsēdētāja biedram, kā Saeimas priekšsēdētāja aizstājējam vai kādai citai Saeimas Prezidija amatpersonai, lai suverēna deleģētās pilnvaras tiktu realizētas nepārtraukti.

Valsts prezidenta vietas izpildītāja pilnvaru apjoms I

Lielākais vairums valstu savās konstitūcijās *expressis verbis* nosaka tiesības un pienākumus, kurus nav tiesīgs īstenot prezidenta vietas izpildītājs.

Funkciju sadale starp Valsts prezidentu un tā vietas izpildītāju Satversmē tieši netiek paredzēta, un atsevišķos gadījumos tam var nebūt vajadzības, piemēram, kad prezidents ir miris. Funkciju sadale izriet no funkciju būtības.

Praksē ir nostabilizējies princips, ka uz Saeimas priekšsēdētāju pāriet tikai tie pienākumi, kuri jāpilda obligāti (kur nav izvēles iespējas) un kas neprasa Valsts prezidenta gribas izpaušmi, piemēram:

- likumu izsludināšana (Satversmes 69. pants.),
- likuma publicēšanas apturēšanas pienākums gadījumā, ja to prasa viena trešā daļa Saeimas locekļu (Satversmes 72. pants),
- kara pasludināšana uz Saeimas lēmuma pamata (Satversmes 44. pants),

bet pienākumi un tiesības, kuru izmantošana ir atkarīga no Valsts prezidenta brīvas gribas izpaušanas, nepāriet.

Valsts prezidenta vietas izpildītāja pilnvaru apjoms II

Latvijas konstitucionālajās tiesībās vienmēr ir bijis raksturīgs princips, ka Valsts prezidents un Saeimas priekšsēdētājs aizvietošanas laikā ir saziņā viens ar otru. Tas ir, vienmēr tiek panākta vienošanās par to, ko darīs viens un ko – otrs. ➡

Turklāt Valsts prezidents, dodoties uz ārvalstīm, mūsdienās nav izslēgts no informācijas aprites un turpina veikt arī iekšpolitiskos pienākumus ([piemēram, likumu nosūtīšana otrreizējai caurlūkošanai; pienākums aicināt kādu personu sastādīt Ministru kabinetu](#)).

Citādi būtu vērtējama situācija ārkārtas apstākļos, ja Valsts prezidents ir kavēts pienākumu pildīšanā un ilgu laiku nav sasniedzams, ar to saprotot arī nespēju izteikt savu gribu un objektīvi paust savu viedokli.

Valsts prezidenta vietas izpildītāja pilnvaru apjoms III

Nepareizi būtu uzskatīt, ka Valsts prezidents nepilda Valsts prezidenta funkcijas vispār, ja viņš ir darba nespējīgs slimības dēļ. ➡

Prakse rāda, ka Valsts prezidenta kanceleja un Saeimas priekšsēdētājs ir spējīgi sadarboties un neradīt varas vakuumu valstī. Cits jautājums, vai šādas situācijas nebūtu jāatrunā vismaz iekšējās vadlīnijās un rīcības plānos, nosakot arī par to izpildi atbildīgās amatpersonas.

?
Valsts prezidenta aizkavējums pildīt savus pienākumus nedrīkst radīt vai padziļināt politisku vai konstitucionālu krīzi, tāpēc būtu vērtējams, vai Valsts prezidenta vietas izpildītājam īpašos gadījumos nebūtu nosakāmas plašākas pilnvaras.

Valsts prezidenta funkciju – likumu izsludināšanu - pildījis Saeimas priekšsēdētāja biedrs

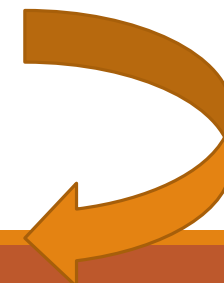
Latvijas pastāvēšanas vēsturē ir bijuši gadījumi, kad šo funkciju izpilda Saeimas priekšsēdētāja biedrs, taču konstitucionālā prakse ir dažāda.

➡Piemēram, 6. Saeimas laikā Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa prombūtnē vairākus likumus Valsts prezidenta vietā izsludinājis Saeimas priekšsēdētāja biedrs Andris Ameriks.

«Valsts prezidenta vietā Saeimas priekšsēdētāja biedrs A.Ameriks»

➡Līdzīgi, 7. Saeimas laikā, gan Valsts prezidentei Vairai Vīķei - Freibergai, gan Saeimas priekšsēdētājam Jānim Straumem, atrodoties ārpus valsts, grozījumus Enerģētikas likumā Saeimas priekšsēdētāja vietā izsludinājis Saeimas priekšsēdētāja biedrs Gundars Bojārs.

«Saeimas priekšsēdētāja vietā Saeimas priekšsēdētāja biedrs G.Bojārs»

Likumu nosūtīšana otrreizējai caurlūkošanai; Pienākums aicināt kādu personu sastādīt Ministru kabinetu

- ➔ *Valsts prezidents Valdis Zatlers*, uzturoties darba vizītē ASV, nosūtīja caurlūkošanai likumu „Grozījumi Valsts Civildienesta likumā”, uzdodot Saeimai otrreiz caurlūkot likumu par bērnu piedzimšanas pabalsta kārtību ierēdņiem.
- ➔ Līdzīgi savas prezidentūras laikā veto tiesības izmantojusi arī *Valsts prezidente Vaira Vīķe – Freiberga*:
 - 2000. gada 16. maijā, atrodoties Ņujorkā, nosūtīja otrreizējai caurlūkošanai pirms piecām dienām Saeimā pieņemto likumu „Grozījumi Prokuratūras likumā”,
 - 2001. gada 22. decembrī, atrodoties Trinidādas un Tobago Republikā, nosūtīja otrreizējai caurlūkošanai 20. decembrī Saeimā pieņemto likumu „Grozījumi komerclikumā”.
- ➔ Savukārt *Valsts prezidents Guntis Ulmanis* savā prezidentūras laikā ir radījis precedentu attiecībā uz Satversmes 56. pantā ietverto Valsts prezidenta funkciju. 1995. gada 14. decembrī, atrodoties ārvalstu vizītē Vācijā, viņš uzticēja sastādīt valdību Andrim Šķēlem.

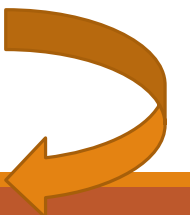
Valsts prezidenta un Valsts prezidenta vietas izpildītāja sadarbība

Kā piemērs šādai valsts augstāko amatpersonu sadarbībai ir Raimonda Vējoņa Valsts prezidenta amata pilnvaru laiks, kad Valsts prezidenta prombūtnes laikā, pēc Valsts prezidenta lūguma, Valsts prezidenta vārdā Saeimas priekšsēdētāja akreditēja Korejas Republikas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Latvijas Republikā. Praksē līdz šim, šī Valsts prezidenta funkcija nav bijusi nodota Valsts prezidenta vietas izpildītājam.

Valsts prezidenta un Valsts prezidenta vietas izpildītāja sadarbība

Piemēram, Valsts prezidents Raimonds Vējonis slimības laikā ir parakstījis militāro pavēli par kārtējās dienesta pakāpes piešķiršanu Nacionālo bruņoto spēku virsniekiem, kaut arī formāli Valsts prezidenta vietu šajā laikā pildījusi Saeimas priekšsēdētāja.

Paldies par uzmanību!